

ACC. N:R M. 9064:1-26.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: Emil Jönsson
Härad: Luggude Adress: Norrum, Housborg
Socken: Väsby Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1943. Född år 1861 i Väsby kyrkoby

Kyrkogården i Väsby m.m.

ACC. N:R. M. 9064:1.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap:

Skåne

Härad:

Luggude

Socken:

Wäsby

Upptecknat av:

Emil Jönsson

Adress:

Norrum p. Hornsberg

Berättat av:

dse

Uppteckningsår: 1943

Född år:

1861 i Wäsby kyrkoby

Kyrkogården i Wäsby. Den gamle kyrkogården var förunderligt liten, mycket gräsbeklädd och nära totalt i saknad av stenvårdar. Flockaren betade sina kalvar der och genömgångsstig var bruklig genom grindarne ut mot Tågalucke och Orna härr. Kyrkestigarne få aldrig nedläggas, men uppläggas så, att kyrkestigen från landvägen förbi Tottenburg gjorts till en stor bred landväg. Den kyrkstigen begagnas av Långaröd, Höganäs och Lerberget. En gravvård av gjutjärn, som ligger över en fru Margareta Ståneford och som en gjuten dödsballe med djupa svarta hålor ofta förskrämdt havande kvinnor, som derefter födde

Skriv endast på denna sida!

missfoster med dödsfall-liknande ögonhålor
så blev den gjuten skallen, som var torr, sön-
derslagen på begäran av allmänheten.

Dägen om Totta Långhaka. På en gård
som hette "Snärpan" i Bytterhanten av Wäsby
socken, bodde och levde fordom, en trollkärning
som varje Påsk skäktorsdagskväll for öpp
genom skorstenen, ridande på bakugns-gäis-
lan eller kvast-skaft och i väg genom luften
till Blåkulla, der djävulen ställde till med
bal för dem. Hennes onan försökte på alla
vis, att förhindra hennes resor, men det hjälpte
inte att han gjorde grisslar eller ugnsrakan,
ty fick hon en grovt så för hon i väg, om han så
höll fast i skörtet, öpp genom skorstenen och
han måste släppa taget. Men hon kunde ju
inte leva alltid, utan så ändtligen dog hon,
och begravs i Wäsby kyrkogård. Men när begrav-

ningsfolket kom hem om gräven, till bräddan,
det det skulle vara begravnings-gille, så blev
gästerna ej litet förvånade, över att få se härings-
en stående innan om dörren i stugan och med
detsamma så var det nästan omöjligt att få
ljusen till att brinna. (Ty det var och är ett känt
faktum, att då spöke finns i rummet, så brinna
ljusen så dåligt att de knappt lysa sig själva.)
Efter begravningen fortsatte hon att varje kväll
komma att ställa sig innan om dörren i stug-
an, till stor skräck för folket, varför man beslöt
att taga upp henne igen ur graven, och begrava hen-
ne i "Wasen" mellan Ornahärr och Ingelsträ-
de, der som om vintrarne övervämmades med
vatten och till yttermera visso slog en ekpäle
sätt igenom både kista och häring. Häringen
blev nu fört och ekpälen stod kvar i många
år (och står der väl ännu) Men när om vintrarne

skridsko-pojkarne högsa fast på hälen och rickade
på den, så hörde de genast: "Richa, richa hårdt,
kättnu kommer Potta Långhaga opp".
Kärningen var kommen från Tottenburg, och
Potta Långhaga för hakan som varit oerhålligt
lång. I Brandstorps by i Wäsley församling
finnes en gammal begravnings-
plats, med lövskog beväxten och rätt tydliga
gravkullar synliga i den tiden jag först
såg dem (1880). Området var inte kröngärdat
men icke uppodlat. Platsen var belägen på Nils
Rasmussons ägor i Brandstorp, ej synnerligt
långt från gården. Man tror det är en prest kyrk-
kogård, ty vid grävningar har påträffats vanliga
sk. histor, kläd-histor, innehållande ben och lik-lid-
ädelar, men sägen berättar ej hur länge sen
eller vilket årtal denna kyrkogård togs i
bruk. Förut omtalade prest-död möjligen varit vid

Samma tid. På skogsmarken å 12te 11
Wäsby kyrkoleys ägor, fanns i min barndom 1870.
en vattengrav med ekstavar rundtom i en dält,
som trodde kunna vara Tyko Brahe's karpdam.
då han i det märklägna Tågalycke skulle haft
sin boningsplats. Ävenledes omtalades att
Danmark flera gånger utsändt skattsökare
till Tågalycke. Annu så sent som de tre sena-
ste årtalerna av förra århundradet, var det dan-
skar som utfrågade folket om de finge gräva
på hemman i Tågalycke by. Jag tror dock
att det var ingen av bönderna som tillit gräv-
ning efter skatter på sina ägor. Men en av
bönderna som såldt sitt hemman, ångrade
över att han ej nedhunnit undersöka en viss
plats der han trodde, av vissa tecken att döma,
att der skulle finnas skatter. Som jag var nära
släkt till den enannen, så fick jag kännedom om

platsen, men fick aldrig råd att köpa egendomen.
Ingen omnämnas i sin tid mindes när för-
utnämnde ekstänkarne nedslagos eller sattes
i orädda vattengravar. Tydligen kunde det varit
i Thyko (Tycho) Brahes tid, ibland början på
1700-talet.

Wäsby kyrkas historia.

Wäsby kyrka skall hava blivit uppförd om-
kring 1170-80 och således något yngre än Be-
rnsholms kyrka, vartill den hörde som annex
intill år 1305. Under ärkebiskopen Isarnus
blev Wäsby till Lunds biskopskyrka 1302-1309.
Av Isarnus erhöll domherren Guido år 1305 S:t
Andree kyrka i Wäsby, såsom prebende.
Guido var hovpredikant hos konung Erik Men-
ved 1285-1319 i Danmark. Den prästerliga
tjänsten i Wäsby sköttes av vikarius som
avlönades av innehavaren. Guido dog 15 maj 1324

i Roskilde. Enligt kyrkoherde N. Werlins
och Klockare J. Postells beskrivningar om
Wäsby kyrka 1830 (vilka beskrivningar jag al-
drig sett, men mina Föräldrar för mig be-
rättat vad de inneburit, samt att de troligen
då funnos hos prästen i prästgården.) Finnes
i Brunnby kyrka en gravsten, under vilken
vilar en kyrkoherde som varit sognepräst för
Brunnby och Wäsby menigheter. De anse att Wäsby
fordonruds varit ett kapell under Brunnby
uppfördt av ett slags gråsten som endast i det
så kallade Kullaberg i Brunnby socken, finns.
Kapellbyggnaden i Wäsby uppfördt av gråsten ä-
ven från Kullaberg. Kapellts första tillbyggnad
den östra delen, uppfördt av tegel. Tornet bliv-
den andra tillbyggnaden. Senare uppfördt ut-
byggd på norra sidan vilket gjordes före 1564;
av herrskapet Anders Ulfeld och hans fru Margareta

Margareta Gade, till Tågelycke. Det sista tillbygget utfördes 1819 på södra sidan. Kyrkan är 61 alnar lång, 16 alnar bred, 16 $\frac{5}{8}$ aln hög. Tornspiran är 6.5 alnar, och vindflöjeln 2 alnar lång och 1 $\frac{1}{4}$ aln bred. Kulan som sitter på spiran är 2 kopparkittar rymmande 15 kannor = 40 liter. Kyrkans äldsta minnes-sten har upprättats på ytterväggen norr om koret. Den är en minnes-vård över 2 bröder från Wäsby Hovgård, vilka år 1523 skänkte en större klocka till kyrkan. Dessa bröder begravas vid kyrkans altare och nämnde sten har betecknat deras gravställe ända till 1895 då den först flyttades till den yttre trappan vid kyrkans ingång. Genom slitning har inscriptionen som utgjordes av munkstil, blivit oläslig. I vapenhuset äro flera minnes-märkliga stenar uppställda. En gravsten över Anders Ulfeld till Tågelycke

som døde i Herren anno 1564 med sin fjerde
hustru Fru Margarete Gade vilken i Herren hon
døde anno 1577 den 7 oktober. Gud giv dem
en glädelig opståndelse. Enligt en berättelse
efter Nils Warlin, har denne Ulfeld byggt Wäsby
kyrkas norra kapell. En gravsten över Anne
Her Peders i Wäsby som døde 11 Jan. Aar 1616,
(Moder till pastor Peder Pederssøn i Wäsby). En
tredje gravsten har legat över Kronolänsman-
nen Tyrus Kilman som bebodde och döt i Bräc-
ke den 29 martii A:o 1746. Har levat 65 år.

En grav-vård av järn, som legat över Margareta
Stawford, är uppställd i vapenhuset. Margareta
var hustru till direktören vid Höganäs stenkols-
gruva O. Stawford. På predikstolen finnes år-
talet 1604, och de fyra evangelisternas bilder i
trä skurna. Wäsby stora kyrklocka har
årtalet 1523. Överst på klockan stod: "Ära vare Gud i höjden".

År 1804 blev den stora kyrk-klockan omgjuten
och nederst på klockan står: "Bewara din fot
när du går till Guds hus och kom till att höra."
Den mindre ringklockan bär årtalet 1608 och
är gjuten av Hieronymus Borghadt. Inne i kyr-
kan hänger en liten mässings-tavla med latinsk
inskrift till minne av Tycho Brahes son, Claudius,
som föddes dog och begravs i Väsby 1577. Å bak-
sidan finnes matematiska figurer. Den tavlan
uttoges ur en gravsten och insattes i väggen i norra
utbygget. Det anses sannoligt att Tycho Brahe
har vordt i Tågnlycke på den tiden. "Här vilas
fridfullt i sin lilla kista Claudius som i livet ej
hade ro på hela jordens krets. En gång lät honom
naturen framträda på jorden och tillstodde honom
att vara der ovan blott 6 dagar. Mätte han i späd
ålder, fri från jordisk beemittelse, utan hämmande
tyngd glä till himlen varest han nu i stället för

knappst tillmätta dagar är delaktig i evighetens
tidsrymder och juellar i berättning av en ostörd
frid. Dog i Herrans 1577 den 7 januari. Född den
2:dre i samma månad. Då vi födas börja vi dö,
och då vi dö födas vi. Åt sin lille älskade sön som
han ej sett, reste Tycho Brahe denna sten till
minne av hans bräda härförd till evigheten.
En datter av Tycho Brahe der också föde ret
tidlig, hviler i Maria-kirken i Helsingborg.

Den store danske astronomen Tycho Brahe, född,
es 13/12 å Knudstorp i Skåne. Av Fredrik II er-
höll han i förläning Tjagelycke i Wäskby och Kull-
agården i Brunnby samt många andra går-
dar i Helsingborgs län. Han dog i Bönne 13/10 1601.
Kyrkans sigill är av silver, ett kors med en
arm. Med gamla bokstäver "Sigill Wäskbyes"
och omkring korset årtalet 1619.
På altartavlan, kyrkans förnämsta prydnad,

stär instiftelseorden på danska och årtal 1622.
Till ära för det högeliga ämbetet, är denna
tavla förfärdigad på bekostnad av Wälsby kyrka
och på försorg av herr August Landt, dom-
herre i Lund och pastor herr Johannes Nico-
lai Repense. Altartavlan restaurerades 1872.
Då borttogs 2 sköna kvinnofigurer som vgro pla-
cerade på var sin sida om altartavlan och
hade fiskstjärt samt voro stora som naturliga
kvinnotyper och en prydnad av oronliga li-
mensinur. Men efter några år kommo
de åter till heders och blev upphämta på
altartavlan igen. Uti kapellet, den
norra kors-armen, har stått tvänne altare,
det ena uti nord-östra och det andra uti syd-
östra hörnet. Prosten Dideric Orenius, lat-
äter uppbjugga Wälsby kyrkspira 1705. Spiran
var täckt med spån, men kyrkan var täckt

med bly. I tornet fanns ett slagur med årtal
1703. År 1716 beblöts att ordtaga en liten gam-
mal spira som stod över koret. Å gamla
sjökort är Wäsby kyrkspira upptagen som
sömmärke. År 1729 hade kyrkans antikvi-
teter blivit placerade i en mörk kammare under
tornet. Altartavlorna och andra gamla före-
mål hava sedan den tiden totalt och spärvt
försurnit. År 1731 beslöts anskaffande av
orgel. Den nuvarande orgeln är från 1886 ge-
nom bidrag från Fullens Sparbank. Kyrkoråd
och sockenmen i Wäsby beslutade att år 1791 skul-
le den stora klockan omgjutas. I Wäsby kyrka
fanns ett rökelse-kar som nyttjades vid den
katolska gudstjänsten, då det under onässa
bringades i kyrkan, med antänd rökverk.
Koret var gjutet av bron, samt genombrutet
och av tornlik form och hängde i kedjor.

År 1826 överlämnades detta röskeder till
Lunds museum. En stor förgyllt kalk har
inscription: "Wesley A. o 1686". Pätönen är från
1730. Doppunten stod vid södra ingången och
var en sten med skålförmig fördjupning i
vars botten var ett hål varigenom vattnet kun-
de nedrinna. Å ena kyrkstolen syntes Pa-
stor Martins Johannes namn och året 1385.
Slockkastolen stod uppe i koret och på den
samma var målat: "Björn Pedersen Deiga
1607". De gamle kyrkbänkarne hade en dörr, som
sköts för med regel och voss alla dörrar numrerade.
År 1770 företogs en större reparation på tornet.
I kyrkans takvalv fanns förr en mängd mål-
ningar som föreställde bibliska scener, såsom
: Phafelsen, Adams och Evas fall, Jobs historia,
Christi födelse, m. m. Bland dessa skildringar
sågs jämt flere andra figurer. S. Olov krönt

(H. hist. museum)

och hans namnteckning i ornamentstil. Å korets
ena vägg föreställdes Gud Fader, som höll den
horsfäste Trälsaren, i vars vänstra sida, en
liten fördjupning till förvarande av helgonläm-
ningar förmärktes. Från 1787 har inga tak-
användningar varit synliga. De tre stora järn-
bokstäverna S. B. P. på framsidan på kyrktornet,
skola betyda: Sven Brash Prost. Järnsiffrorna
beteckna året 1770. År 1846 försågs lång-
kyrkan med ny takstol och den gamla bely-
-belysningen togs ner och istället kopparplåt.
I midtskeppet hänger en vacker ljuskrona av mäs-
sing med årtal 1821, och skänkt av kapten Johan
Stahre. Även två andra ljuskronor finnas i
kyrkan. Dessa av mässing och större än Stahres.
År 1879 inköptes 1/2 tunnland jord till utvidga-
ning av kyrkogården. Trosten Casper Schönbeck
i Wälinge skriver 1729: På kyrkogården i Wälsby

är inga likstenar utan som här i orten är bruk-
ligt, ramar och kors av eketrä och svartade,
hvar på är utskurit den dödes namn, boställe
och när han död. Detta bruk med eketräds-
ramar på gravarne fortfor ända till 1860.
Men då begynt också att beställa på järnbruk
en gjuten järnkors även med gjutna bokstäver
och årtal. Men efter ett 10 tal år blev det brukligt
att sätta järnplåt-rundel om gravens och nämna
namn och årtal på plåten. Men till slut blev
det marmor-grav-stenarne som togs överhand
och till sådan myckenhet att kyrkogården snart
måste utvidgas. Ty var och en som köpte en sten
köpte några likplatser som framdeles tillhörde
huset eller familjen och på så vis låg en stor del
av likplatserne oåtkomliga. Sommar
år 1895 genomgick Väskys kyrka en större repa-
ration var till Fullens sparbank lämnat bidrag.

ACC. NR. M. 9064:17.

17/16.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kyrkan försågs med nyar bänkar, nytt golv och nya fönster. De stora mitraljös-lugnarne bortskaffades och en eldnings-inrättning uppsattes nu under golvet i norra kapellet, med luft-tunnlar under golvet och genomsläpfs-faller midt i koret. Denna värmeledning, blev åter 1917 kasserad och ersatt med ännu modernare värmeapparat. År 1898 uppfördes nytt materialhus. År 1910 skänktes till kyrkan fyra stycken nummertavlor med tillbehör av ett antal av 456 oräddings-teffror. Ramarna på tavlorna försedda med bibelord: De som loisa efter Herren de hemta ny kraft. Jes. 40, 31. Visa mig, Herre din väg. Ps. 86, 11. Faren ska vilje Gud låter icke gäcka sig ty vaden onenska sår, det skall hon och skörda, Gal. 6, 7. Jag säger eder, att för vart och ett fåfängt ord som onenshornen tala, skola de göra rätenskap på domedag. Matt. 12, 36.

År 1917 försågs orgel-låktaren med nytt skrank
och samma år inlades den nyaste värme-
ledningen. Under de senaste åren har kyr-
kan erhållit mäss-skruden, den vackra al-
tarduken, orattan och handlabrarna.

Ytterligare en gång är kyrkogården utvidgad
år 1937. Men då det förra gången 1879 lades
ut kyrkogårdsmuren gjordes den endast 2 1/2
alnar ovanjords, då den gamla varit 4 alnar hög
emedan stenen från den gamla muren skulle
åter användas och förslö utan anskaffande av
mera sten, men så var den nya muren även smä-
lare än den gamla. På den senaste, vid utvidgande
till kyrkogården ökade arealen, var ou senast
uppsatt ett stängsel av järnpålar och wire-
nor, ett nyckel opassande kyrkogårds-skytt. Kyr-
kogården går nu in på prästgårdens ägor.
Efter reparationen 1895 företogs skogsauktion

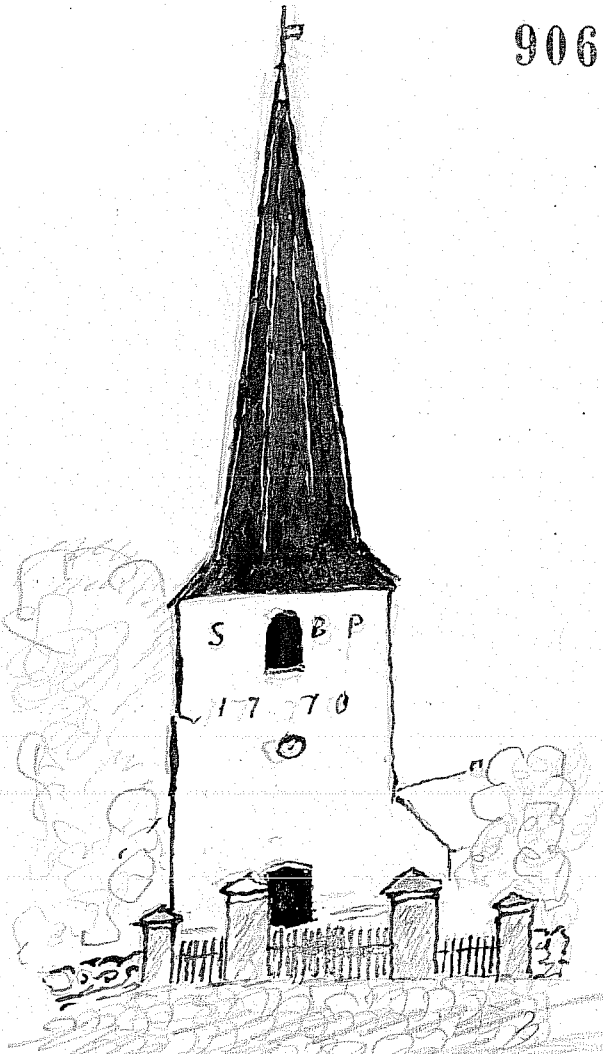
på kyrkogården, der träden blivit så stora, att de skygde för kyrkfönstren. En mängd gamla gravvårdar, stenar såldes även. År 1886 uppsattes iskleddare på Väskes kyrktorn. Samme år med herr von der Cleft i Brunnby insatte också en Axel-ledning med visartavla från tornuret, att synas emot kyrk-torget, på västra sidan av tornet. Föret var endast visartavla emot prästgården, vid södra sidan. I förra tider var, och är ännu, en smal tegelstens-trappa i sydvästra hörnet, inne i tornet, med en liten järndörr för uppgång, till ringklockorna. Denna uppgång beqvämades ej mera, men en trappa i vapenhuset leder upp till valven. Södra kapellets yttre dörrar äro av gjutjärn. Tornurets lod, 2 stora runda järnhulor, gå igenom 2 valv ned genom stora hål och komma ned till golvet i vapenhuset. I många år

ansågs urverkets odugligt och man tyckte
det bleve för dyrt att skaffa urmakare. Men
en skomakare som hette Berglund och bodde
midtemot kyrkan, erbjöd sig, att för 10 kronor
sätta uret i gång, som också han gjorde och
uret gick åter i många år, så länge kyrkovärd-
arne gittade betala för dess uppföring, en gång
i veckan. Uret slog ned en stor järnhammare
på kanten av den stora ringklockan i tornet och
slagen hördes, vid lugnt väder, i hela byn. Men
vid ringning snäste hammaren bakas upp
med en hake, så att då uret skulle slå, så kun-
de endast hammaren göra tempo, men ej raka
ringklockan. Ringarna kunde se och räkna-
des efter, ty talade till varandra under ringning
var omöjligt. Trätornet är åttakantigt
och täckt med ekspån. Det var meningen
att nytt spåntag skulle pålagts tillsammans året

9064' 2/.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKLIVSARKIV

2/

Wäsbys kyrka sedd från väster

då 1886 åskledaren uppsattes, men vid försök
lann smickaren att den gamle ekepanen
var mycket starkare än den nye, som skulle
påläggas, varföre intet läckande blev av på
spiran mer än den översta smala delen, som
läcktes med galvaniserad plåt. Ännu kvar-
ligger nog ekepanen från tornets upprätt-
ning år 1785. Nya järngrindar emellan
de tegelmurade stolparne på alla kyrkogård-
ens in och utgångar hava uppsatts, men
själva kyrkogårdarne måste medgeva att de
nye grindarne äro mycket sämre än de gamle
grindarne, både i utseende, praktiskhet och
kvalitetshänseende. De gamle grindarne hade
nog suttit i mer än ett sekel, kiftet, men med dem
som med tornets ekepan, de voro tjärade, för-
sedda med stark fjäder, som stängde efter
den person som gick igenom, voro de till försedda

med stor lås som kunde även låsas med lös
nyckel. I vanliga fall begagnades endast klin-
kylåsen, som gick i lås. Då portgrinden släpptes
och till sist så voro de också de grovare järn
och vackrare, samt kunnat ytterligare tjänst-
gjort i 186 år. Framför fasaden på kyrkan är
ett par dubbelgrindar för inkörsel, och en
enkelgrind, vid var sida om inkörsgrindarna.
På är en enkelgrind till prästgården och
en enkelgrind ut mot Ornakärrs kyrkostigen.
Särskild ringare och dödgrävare anställdes
år 1883. Förut måste hvert hus anställa
ringare och grävare ifall av dödsfall.
Prästens och klockarens drängar voro skyld-
iga ringa helgornål till ringarens hjälp
och vid sammaringning om söndagarna.
En tid förrättade dödgrävaren eldningen
i kyrkan, samt trampade bälgen, när det skulle spelas.

Väsby kyrka var i stor fara år 1873 om
midsommarafton då eldsvåda utbröt i
klockaregården. Flera andra hus i byn brände
också ned och luttan var så stark att tjäran
på tornet begynte snälla och rinna och li-
ka dant rann tjäran från stora väderkvar-
nen som befinner sig i kyrkans närhet. När
gamla snälle kyrkober A. G. Palm grät när
han såg hotet om kyrkans och hela byns för-
störelse. Visserligen fanns kyrkosprutan
den största brandsprutan i Kullen och var
nyligen anskaffad och berättade hurma nå
med vattenstrålen över tornspiran. Den
sprutan med 80 års pumpkraft, utkastade
570 kanner vatten i minuten, men vatten endast
i brunnarne. Tag genast slut och långväga
skjutbar från övergelgravar kunde ej mycket
görlä heller. Emellertid blev kyrkan och större delen

av byn räddad. Windstilla rådde och en massa folk med våta segel, klättrade på halmtaken och lyckades släcka elden. Vid kyrkogårdsutvidring 1879 gjordes gångar i rätta vinklar, rundt kyrkan och delades gräfter så att när förut begräfts huller om huller, så kom de nye gångarne att raka ofta, midt över en grav, Allt över hälften och andra hälften utom gången och så vidare. En jordbunke hade samlat i flera år på kyrkogården för att oninska grabbullaarne (som kallas brukligt). Denne jordbunke skulle utbredas på den nye kyrkogården. Bunken vinne höll 300 häst-lass. En pastor, Sandahl hade varje år sina rädiser på den bunken och vannade själv opp och flockade dem till fukosten. Men så gjordes en stor järnlucca på den nye kyrkogårdsmuren och var befallt, att allt avskräde skulle kastas ut der. Många menshoken kommo då ut på bondes åker.

Tillhörande Wäsby kyrka äro 1870 följande byar:
Bräcke, Bulkeröd, Brandstorp, Danhult, Gössarp,
Hustofta, Höganäs Hulta, Hultabo, Ingelstråde,
Lerbergst, Långaröd, Mäarp, Plöringe, Pottenburg,
Ornahärr, Tjöröd, Tornarna, Tärneshusen, Tjöröd,
Wäsby Högst, Gamla Wäsby, Tågalycke, Tinapalycke.

Namnliga gårdar 1870 från gamla tider:
Lönshög, Tjöröd, (i Gössarp), Magreteberg, (tegel-
bruk i Tjöröd), Håkanstorp, (i Ornahärr),
Hvilan, (i Tågalycke), Märpan, (Nybo), (i Ingelstråde),
Fem Holländska kvarnar i Tjöröd, Höganäs,
Brandstorp, Bräcke och Wäsby.

Dessutom tre stulebqvarnar: Långaröd,
Lerberget och Ornahärr.